

# OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“



## Verdeeldheid in de Pinksterkerk?

En toen in die dagen de discipelen talrijker werden ontstond er gemor bij de Griekssprekenden tegen de Hebreëen, omdat hun weduwen bij de dagelijkse verzorging verwaarloosd werden.

Hand. 6 : 1

Verdeeldheid in de Pinkstergemeente? Inderdaad. Och, dat ga je krijgen nietwaar, als een kerk uitgroeit tot een grote stadsgemeente. Op den duur is zo'n gemeente niet meer een huis (Gods), maar een hotel, waar ieder een kamer kan betrekken en zijn eigen gang gaan zonder zich iets aan te trekken van anderen, die er verblijf houden.

Dacht U dat? Als U maar weet, dat het met de kerk te Jeruzalem zo toch niet gesteld was. Toen ze uitgroeide was tot een gemeenschap van 5000 belijdende leden, was de menigte der gelovigen „een van hart en ziel“ (Hand. 4 : 32). Dat was het juist waar men in Jeruzalem van stond te kijken. Waar de wereld jarenlang naar gestreefd had als haar ideaal, maar wat ze nog nooit bereikt had, gaf de gemeenschap, die Christus zich gesticht had in de Geest, te zien als realiteit. Allen één van hart en ziel. Door één Geest tot één lichaam gedoopt.

Zoiets schijnt dan dus toch mogelijk te zijn op aarde.

Mensen, verschillend van opinie, mentaliteit, rang of stand, ja van nationaliteit of taal, toch één. Zeker, mensen ook van verschillende nationaliteit of taal.

Want hoewel het allen Joden waren en ze allen in Jeruzalem woonden, waren ze lang niet allen „aldaar geboren“. Behalve door de Hebreëen, de inheemse Joden, was de heilige stad ook bewoond door duizenden uitheemse Joden.

Mensen van heel ander type, die heel wat meer van de wereld gezien hadden, ja die zózeer de invloed van de Hellenistische cultuur hadden ondergaan, dat ze de Griekse taal spraken, omdat ze het Arameesch niet machtig waren, de taal van het heilige land en die daarom ook hun eigen synagoge hadden.

Erg boteren deed het niet tussen deze twee schakeringen. De Hebreëen zagen de Grieksen niet voor vol aan, omdat ze geen Aramees spraken. En de Griekssprekenden, ook wel Hellenisten genoemd, voelden zich daarom de minderen. Hetgeen tot gevolg had dat de Hebreëen zich speciaal tot elkaar aangetrokken voelden en de Griekssprekenden aan hun lot overlieten.

Zó was in het algemeen de verhouding onder het oude bondsvolk. En daarin werd iets „van de benepenheid van het vlees openbaar, dat van nuanceringen en onderscheidingen staketsels maakt“, en van verschillende muren.

Maar het wonder van de jonge Kerk in Jeruzalem was nu juist, dat het daar „geheel anders“ was. Daar vormde de menigte gelovigen, die ook uit die beide schakeringen bestond, één gemeenschap. Zoals vele leden, hoe verschillend ook, een lichaam zijn (Cor. 12 : 12).

Een gemeenschap, waarin het geen verschil maakte of je een van de Hebreëen was, of een van de Griekssprekenden (zoals Stefanus), of je je altijd aan de voorschriften van de wet had kunnen houden of niet, en waar men elkaar er ook niet op aankeek. Geen denken aan, dat de een de ander niet voor vol aanzag. Eén van hart en ziel.

Ze dachten aan elkaar, zorgden voor elkaar en trokken op elkaar aan.

Iets dat niet nagelaten had diepe indruk te maken in Jeruzalem op de massa.

Maar nu moet het toch wel verbijsterend zijn

voor een ieder, die het leest als Lucas mededeelt, dat op zekere dag er twee partijen zijn in de gemeente, waarvan de ene bezig is tegen de andere te morren.

Wie daardoor niet verbijsterend of ontsteld is het: „doch jij geheel anders“ van Paulus in zijn brief aan de Efeziërs toch wel vergeten (Ef. 4 : 20).

Neen, dat is niet normaal te noemen onder mensen die vervuld zijn van de Heilige Geest. Die zijn één van hart en ziel, al loopt hun getal in de duizenden. Eén kudde onder één Herder. Dat is het peil van Jeruzalem. En wij mogen dat ook niet normaal vinden. Maar hoe abnormaal ook, de werkelijkheid is dat de zonde, die verschillen tot staketsels maakt, ook in de Kerk nawerkt.

Dat laat Lucas ons hier duidelijk zien. Het was maar niet zó, dat er onder broeders gemor ontstond. Dat komt in de beste families voor. Neen, 2 partijen staan tegenover elkaar, de tekenen van ontbinding zijn duidelijk aanwezig en staan rechtstreeks in verband met die onderscheiding van Hebreëen en de Griekssprekenden.

En de zaak waar het geschil om liep, raakte blijkbaar de armenzorg. Dat werk moet de apostelen, die dominee, ouderling en diakonen tegelijk waren, uit de hand gelopen zijn. Och, hoe gemakkelijk gebeurt dat niet in een grote stadskerk, dat mensen overgeslagen worden. En op zichzelf is dat nog zo erg niet. Men behoeft zich maar even te vervoegen bij hen, die een

zekere leiding hebben om daar op attent te maken.

Maar als men dat niet doet en dat verkeerd gaat uitleggen en elkaar gaat verwijten, dat is erger. En dat is hier het geval. Op een gegeven ogenblik ontladen zich de spanningen en de ontevredenheid en kunnen de broeders zich niet meer inhouden: „Onze weduwen worden, als de tafels aangericht worden, vergeten. Och, die zijn natuurlijk niet in tel.“ Dat zijn maar Griekssprekenden. Gevolg: verbittering, verwijdering en schade lijden van de gemeenschap. En nu kan het best zijn, dat er een onbillijke behandeling geweest is van de kant van de Hebreëen. Maar niet minder ook achterdocht en ontevredenheid bij de Grieksen.

Dat dat echter het eigenlijke niet was begrijpt U.

Zolang er een groeien en toenemen is in onzen Here Jezus Christus blijft het liefdevuur branden en wordt de gemeenschap niet verstoord. Maar in de Pinkstergemeente is dat wél gebeurd.

Sterker bewijs van de macht der zonde is nauwelijks denkbaar. Mensen die vervuld zijn met den Heiligen Geest en die in twee partijen zijn verdeeld en zich niet meer kunnen inhouden. Als God het niet verhoedt gaan de broeders elkaar wonden tot bloedens toe omdat er geen vertrouwen is. En als dat doorwerkt is er geen praten en redden meer aan en lijkt het alsof Jezus niet bij machte is zijn schapen bij elkaar te houden. En dan grijpt de Satan zijn kans, die niet door de deur, maar door de scheur binnen komt en de regel toepast: verdeel en heers!

(Ongecorrigeerd)

J. O. Mulder

## Een interview

IV

**Heeft Schilder niet veel met Kuiper gemeen als kerkelijk polemist, agitator en opbouwer van een eigen antithetische levensstijl, zowel ten goede als ten kwade? En komt deze levensstijl niet voort uit de overtuiging dat de vestiging van een „Corpus Christianum“ (nog) mogelijk is?**

Veenhof: „Er is een enorm verschil: Schilder moest niets hebben van handigheid, tactiek, slimmigheid. En Schilder koesterde beslist geen Corpus Christianum-idee. Hij was te zeer overtuigd van de apocalyptische situatie der kerk.“

Kamphuis: „Maar in zijn doelstellingen kende hij toch wel iets als een Corpus Christianum? Hij hoopte op een doorwerking van het Woord in 't leven, al koesterde hij geen valse illusies.“

Eerst was er de affiniteit tot Kuiper, en hij stelde ook later steeds dat hij slechts correcties trachtte aan te brengen op Kuiper.“

Veenhof: „Schilder was zeker, evenals Kuiper, een strijder tegen wat men nu noemt de **Entweltlichung des Glaubens**. Maar Schilder kende geen cultuuroptimisme.“

Kamphuis: „Ook niet in het begin der dertiger jaren?“

Veenhof: „Misschien nog een beetje, maar zijn boekje **Christus en Cultuur** eindigt toch niet voor niets met de befaamde opmerking over de **verstandige wijkouderling**, die hij een **cultuurkracht** noemt, „al weet hij 't waarschijnlijk zelf

niet“. Schilder had geen „plannen“ en kende geen „doelstellingen“. Hij wilde alleen maar in iedere situatie leven in het klimaat van de Bergrede. Hij zocht het grote niet - misschien wilde hij daarom ook wel graag met de School in Kampen blijven.“

**Bestaat er binnen de vrijgemaakte kerken geen concreet gevaar voor historisme, dat door anderen mogelijk beter wordt gezien dan door ons zelf?**

Veenhof: „Het gevaar voor historisme is misschien nergens sterker dan in de kerk. Want vooral daarin vindt men het canoniseren van en zweren bij eigen instituut, traditie, positie. Vaak gaat daarin ieder van eigen standje uit, en heeft een ieder de neiging om in eigen situatie te blijven zitten.“

Maar mijns inziens heeft juist niemand scherper tegen het historisme gestreden dan Schilder. Hoe vaak zei hij niet dat je nooit een gegeven kerkelijk **instituut** centraal moet stellen, maar dat alle nadruk moet vallen op het permanente **instituieren van de Kerk**: Christus vergadert (tegenwoordige tijd!) de kerk. Dat geschiedt door ons mensen. Maar Christus kan en zal ons ook verlaten als wij ongelovig in de kerk zijn. Het is daarom steeds de vraag in hoeverre **onze** kerkvergaderingsactiviteit conform en daardoor dienstbaar is aan de vergaderingsakte van Christus.“

Kamphuis: „Geheel mee akkoord.“

Veenhof: „Schilder zei daarom na 1944 ook altijd: meet ons niet naar 1944, want ook 1944 moet naar het Woord gemeten worden.“

Kamphuis: „Akkoord - en 1944 was nu juist meten naar Gods Woord! Schilder heeft terecht gesteld: als ge de besluiten van 1944 handhaaft, dan is dat juist historisme.”

Veenhof: „Akkoord.”

Kamphuis: „Op ons-meten-naar-de Schrift mag gerust kritiek zijn, maar niet op het feit dat wij dat willen doen.”

Veenhof: „De afwijzing van de leeruitspraken en van de schorsingen in 1944 en 1945 aanvaard ik daarom nog ten volle!”

**Zijn er nog mensen buiten de vrijgemaakte kerken waardoor u de laatste twintig jaar sterk geboeid is?**

Kamphuis: „Hier zou ik graag twee namen willen noemen: Vestdijk en Berkhof. Vestdijk schrijft romans, waarbij ik alles vergeet. Ik las kort geleden nog *Ivoren Wachters*, ken je het?”

**Ja, het gaat over het genieprobleem, een bekend thema uit de vorige eeuw.**

Kamphuis: „Ik vind het meesterlijk gesteld...”

En dan Berkhof. Ik las bijvoorbeeld zijn boek *De leer van de Heilige Geest*. Ik moest het in *De Reformatie* afwijzen, maar Berkhof boeit me anders wel! Hij weet een zaak duidelijk en diep te stellen. Ik denk ook aan zijn kritiek op de correlatie bij Berkouwer. Ik laat weer in het midden of ook hier alles juist is, maar wat hij over Berkouwer zegt is zeker van belang. Ik denk ook aan Berkhofs boek *Christus de zin der geschiedenis*.

Zijn thematisch aan de orde stellen der problemen boeit mij steeds.”

Veenhof: „Wat Berkhof betreft sluit ik mij graag bij je aan. Ik denk ook aan zijn boek *De mens onderweg*. Juist werd ik hevig geboeid door het boek van Thielicke *Lijden aan de kerk*. Ja, en ik wil vooral ook Herman Ridderbos de exegeet noemen.”

Kamphuis: „Akkoord wat die laatste naam aangaat; geheel met je eens.”

**Wat is uw oordeel over de boeken van Van Kaam, De Gooyer en „De kogel door de kerk”?**

Veenhof: „Ik vind het boek van

#### BEN VAN KAAM

knapper dan dat van De Gooyer, alhoewel van het boek van Van Kaam geldt, dat hij het werkelijk goede vaak over het hoofd ziet, en het werkelijk kwade niet diep genoeg peilt. Met name acht ik het een onvergeeflijke fout dat hij niets schrijft over het werk en de invloed van Schilder, Vollenhoven en Dooyeweerd. Dat stond in de dertiger jaren voluit in het middelpunt van de belangstelling in de Gereformeerde Kerken.

Wat Van Kaam kritiseert zijn vaak uitwendigheden, en ik ben overtuigd dat ze over dertig jaar net zo kritisch zullen spreken over Van Kaam c.s.”

Kamphuis: „In die beide boeken zit voor mij toch ook wel iets positiefs, al tast bijvoorbeeld Van Kaam niet diep, maar wat hij kritiseert was ook te kritiseren!”

Veenhof: „Wat *De kogel door de kerk* aangaat zou ik nog het volgende willen zeggen: wanneer ik een moeder had die nog al eens een scheve schaats had gereden, riep ik geen mensen van de straat, om hun oordeel over haar gedrag te vragen. En nog minder zou ik die oordelen laten drukken! Wanneer iemand kritiek geeft op de kerk, moet de eerste vraag zijn: verstaat de criticus het werk van Jezus Christus? Zo nee, dan is alle kritiek naar haar diepste kern onjuist.”

**Is dat werkelijk zo?**

Veenhof: „Ja ik zei: naar haar diepste kern, maar dat neemt natuurlijk niet weg dat de vijanden van de kerk dikwijls heel scherpe ogen hebben. Het is inderdaad vaak de moeite waard, ja, zelfs noodzakelijk, om naar de kritiek van de vijanden van de kerk te luisteren. Willem van den Bergh zei al in de vorige eeuw: luister vooral ook naar de kritiek van je ergste vijanden!”

Kamphuis: „Wat Van Kaam betreft, ik vind zijn boek in de vrijgemaakte kring wat te negatief ontvangen. Hij staat erg links, maar dat hij de geborneerdheid van het gereformeerde leven uit die jaren op de hak neemt, is zijn goed recht. Bij Van Kaam en De Gooyer gevoel ik overigens óók verbondenheid aan het gereformeerde leven. De opmerking van De Gooyer bijvoorbeeld, dat het zingen in de huisgezinnen een tegenwicht vormde tegen de intellectualistische gereformeerde prediking lijkt me juist, al werd het geheel van zijn boek teveel gekenmerkt door een van-zich-afschrijven.”

**Wat is voor u het finale veranderingsfacet in de gereformeerde wereld?**

Veenhof: „Er zijn aan de verandering in wat je „de gereformeerde wereld” noemt meerdere facetten te onderscheiden.

Het dominerende is naar mijn overtuiging dat het radicale zoeken van Gods Koninkrijk, en het alles daaraan ondergeschikt maken, achteruit is gegaan. Christen zijn is nu eenmaal: je zelf verloochenen, je kruis opnemen en Christus volgen. En dat acht ik vóór de dertiger jaren méér aanwezig dan daarna. Men kende vroeger meer offerbereidheid. Denk eens aan de christelijke onderwijzers, die tientallen jaren werkten voor soms het halve salaris van hun collega's in de openbare scholen. Toen de oude Amelink, het kamerlid, de christelijke vakvereniging ging dienen, moest hij nog minder gaan verdienen dan hij als slecht betaalde fabrieksarbeider ontving.

In vroeger dagen was bij velen Gods Koninkrijk alles. En dat is nu niet meer zoals vroeger. Zeker, in de beweging rondom Groen en Kuyper waren onzuivere elementen aanwezig, maar men was toch geweldig gegrepen door de vreze des HEREN. Ik geloof dat daarna veel verwereldlijking is opgetreden. Men keek naar het stemmenaantal probeerde verworven posities te sauveren, er kwamen de massale, zichzelf verheerlijkende herdenkingen, - maar uit gesprekken met catechisanten merkte ik dat er in de gezinnen heel weinig concreet over het dienen van God, over het leven des geloofs, over zonde, genade en verlossing gesproken werd. En de kennis van de Schrift neemt op ontstellende wijze af.”

**Zijn dit niet ook sociologische factoren?**

Veenhof: „Ik bedoel de religieuze!”

Kamphuis: „Hier wil ik wel graag even wat ruimte.

Voor mij is de uitdrukking „de gereformeerde wereld” een moeilijk begrip, al begrijp ik ongeveer wat er mee bedoeld wordt. Mijn bezwaar is dat de gereformeerde belijdenis niet meer serieus wordt genomen.

Bij 1926 is voor mij het sein op rood gegaan. Het H.V. heeft naar een toekomst heengewerkt. De weerstand tegen wat door sommigen reeds in 1926 werd voorgestaan is steeds zwakker geworden in de Gereformeerde Kerken.

Ik zie dat alles gestalte aannemen in Berkouwer, en dan denk ik niet zozeer aan zijn persoon, maar aan zijn kerkelijke invloed, want die heeft hij. De verschuivingen werken machtig door; niemand is zo invloedrijk in de gereformeerde wereld als Berkouwer. Vooral sinds 1955 werkt Berkouwer ten aanzien van de confessie met het motief-kader-karakter. En dat vind ik nu moord op het gereformeerde leven. Men zondigt daarmee tegen de aard der belijdenis. En zo gaat men nu ook al de Schrift benaderen.

Men ziet diverse teksten, bijvoorbeeld over de vrouw in het ambt, nu ook al **zeitgebunden**.

En ik noem hier nu ook - al heb ik Veenhof niet aan mijn zijde - Dooyeweerd. Berkouwer wordt trouwens door Dooyeweerd gewaardeerd als een open theoloog. Vooral bij Dooyeweerd komt één en ander uit in zijn hantering van het grondmotief, dat hoe langer hoe meer het accent krijgt van een aftrekpost. Zo komt men eigenlijk ook hier tot een soort kader-theorie.

Wanneer Van Peursen, in zijn interview met je, aan Dooyeweerd vraagt: wat is het verschil tussen jouw grondmotief en de grondslag van de Wereldraad van Kerken, - dan vind ik dat Van Peursen daarmee een rake vraag stelt aan Dooyeweerd. Daartussen is mijns inziens namelijk niet veel verschil!

Daarmee beweer ik natuurlijk niet dat het motievenonderzoek van Dooyeweerd niet van waarde zou zijn geweest ten aanzien van de humanistische filosofen. Maar ik ontdek hier bij Berkouwer en Dooyeweerd een finaal ver-

anderingsfacet, dat hun verhouding tot het gereformeerde volk raakt.”

Veenhof: „Het verschijnsel van het verslappen van de band aan de confessie is een ernstig verschijnsel. En men moet daaraan alle aandacht geven in een tijd van neergang. Maar het is niet het eerste en beslissende. Evenmin als het handhaven van de belijdenis het eerste en beslissende is in het leven van de kerk en de gelovigen. Dat kán, de geschiedenis bewijst het, zelfs gepaard gaan met religieuze afval. De farizeeërs waren zeer orthodox. En wij werden in 1944-'45 geschorst door mensen die de confessie stipt wilden handhaven.

Het eerste en beslissende in het leven van kerk en gelovigen is het levende geloof, de levende geloofsgemeenschap met God in Christus. En in onlosmakelijk verband daarmee

#### DE VREZE DES HEREN,

het leven uit en naar het levende Woord van God. Zowel Oud als Nieuw Testament prediken met nadruk dat afval van God in eerster instantie dit is: dat God, Zijn zaak en Zijn rijk voor ons niet meer het één en het al is.

Wanneer Zacharia de zonde van Israël recapituleert, dan zegt hij, dat deze bestond in het niet spreken van recht, het niet bewijzen van goedertierenheid en barmhartigheid aan elkaar, het in het hart bedenken van kwaad tegen elkaar, het maken van het hart als een diamant, om niet te horen de wet en de woorden van God.

In het Nieuwe Testament wordt die afval op dezelfde wijze getypeerd. Christus verwijt afvallige kerken dat hun werken niet vol zijn bevonden voor God, dat ze noch heet noch koud zijn, dat ze leven in de waan rijk en verrijkt te zijn, en aan geen ding gebrek te hebben, en dat ze niet weten dat ze ellendig en jammerlijk en arm en blind en naakt zijn. De grote zonde, de radicale afval van God is het niet willen overwonnen worden door Gods genade in Christus en in verband daarmee het in religieuze hoogmoed niet gebroken willen worden voor God.

Indien deze verschijnselen optreden komt het vaak óók tot verzwakking van de band aan de belijdenis. Maar dat hóeft niet. Ze kunnen ook gepaard gaan met een rationalistisch en hard „handhaven” van de belijdenis.

Van den Bergh en H. Bavinck wezen steeds juist op deze dingen. De eerste zei eens dat zoals God de heidense volken gebruikte als een roede waarmee Hij zijn volk kastijde vanwege de religieuze afval, het verdwijnen van de vreze des HEREN, God de kerk in zijn dagen bezocht met modernisme en andere ketterijen omdat zij Hem had verlaten. En H. Bavinck schreef dat de reformatie van de zestiende eeuw spoedig overging in de „orthodoxie” van de zeventiende, die de weg baande voor het rationalisme en het piëtisme. In plaats van het belijden van het geloof kwam toen het geloven aan de belijdenis!

De eigenlijke val van God is het niet recht doen, het niet barmhartig zijn, het niet ootmoedig wandelen met God. Bavinck stelde reeds voor zestig jaar de vraag of men in de gereformeerde wereld nog werkelijk wist wat zonde en genade waren.

De huidige neergang van het gereformeerde leven moet daarom allereerst daarin gezocht worden, dat Jezus Christus niet alles is. Of anders gezegd, dat niet exclusief Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid gezocht worden, dat het niet meer waar is dat men „nevens God” niets heeft in hemel en op aarde.

Dié kwestie is voor mij de belangrijkste. Dáár ligt voor mij de knoop.

En wat nu nog even Dooyeweerd betreft, wat hij grondmotieven van een christelijke filosofie noemt: **schepping, zondeval, verlossing**, zijn **werkelijkheden** die het leven van de mens voluit beheersen. En ik kan mij niet begrijpen dat men dáár bezwaar tegen heeft. Kuyper en Bavinck zagen dat precies zo. Men spreekt in verband daarmee van **motieven**, omdat het gaat om werkelijkheden die ons **beheersen**, ons **in beweging** zetten.”

Kamphuis: „Ik vind

#### HET MANOEUVREREN MET DE BELIJDENIS

niet waarachtig, en men manoeuvreert wanneer men de belijdenis tot kader verklaart.”

Veenhof: „Op de noodzaak van de bewaaring van de band aan de belijdenis wil ik het

volle accent leggen. Maar ik wijs er tegelijk op dat men volgens H. Bavinck in verband met een belijdenis vier dingen dient te onderscheiden: 1. de zaak; 2. de kennis van de zaak; 3. het woord waarmee we de gekende zaak uitdrukken; 4. de schriftelijke fixatie van de bekende zaak in een concreet belijdenisgeschrift.

Ten gevolge daarvan is een confessie altijd een menselijke, gebrekkige „zeitgebunden” weergave van de waarheid.”

Kamphuis: „Akkoord, maar ik aanvaard het religieuze karakter van de belijdenis, en daarom verwerp ik dat motief-kader-karakter, dat men nu ook op de Schrift toepast.

Het heeft mij gefraspeerd en gestimuleerd dat Herman Ridderbos op dit punt althans aanspreekbaar is, mijns inziens anders dan Berkouwer.”

Veenhof: „Ik wil in dit verband nog één ding met nadruk zeggen. Er is door sommigen in de gereformeerde kerken wel gezegd en geschreven dat men de confessie moet lezen naar de opvatting der opstellers. Maar als Vrijgemaakten begeren wij de confessie te lezen naar de Schrift.”

**Welke concrete gevaren zijn er verbonden aan isolement?**

Veenhof: „Ja, wat is isolement? Ik versta er, evenals Groen, **beginselvastheid** onder.”

Kamphuis: „Toch zie ik wel concrete gevaren: als een kring klein wordt, is er de kans dat de naaste medestanders het meest verheerlijkt worden.”

Veenhof: „Volmaakt mee eens.”

**Welke concrete voordelen zijn er verbonden aan menselijk contact met wie ook?**

Veenhof: „Men moet elkaar altijd willen ontmoeten. Paulus zocht de mensen op.”

Kamphuis: „Wanneer je menselijk contact gaat elimineren, word je een onmens.”

Veenhof: „Maar het menselijk contact moet vanuit het Evangelie gericht zijn. Denk aan het contact dat H. Bavinck met zijn ongelovige studievriend Snouck Hurgronje onderhield. Dat was zeer goed. Trouwens, al zijn contacten waren van wezenlijke waarde...”

C. V.

## Gesprek over moderne literatuur

(Nabeschouwing)

Amica,

De vorige week eindigde ik met een citaat van de heer Algra waaruit blijkt, dat hij de behandeling van moderne literatuur (als van Wolkers) op de middelbare school afwijst. Ik heb geen lust om de heer Algra te bestrijden, maar ik wil je wel een verslag geven van de twee literatuurlessen die ik vanmorgen aan het werk van Wolkers heb besteed.

Enige jaren geleden vroeg ik in een examenklas wie er iets van Jan Wolkers gelezen had. Er werden toen heel wat vingers in de hoogte gestoken, waarop ik direkt met deze leerlingen over het werk van deze schrijver heb gesproken. Ook aan het begin van deze les heb ik gevraagd wie iets van Wolkers gelezen had. Uit het antwoord bleek, dat er drie leerlingen (er waren 26 leerlingen van deze 5A-klas aanwezig) waren die "De hond met de blauwe tong" gelezen hadden, twee gaven "Serpentina's petticoat" op, en één "Terug naar Oegstgeest". Nadat ik onze briefwisseling had voorgelezen, heb ik het oordeel over Wolkers en over onze briefwisseling gevraagd. Over het laatste kan ik kort zijn. De leerlingen die het verhaal niet gelezen hadden, meenden, dat ik eerst een uitvoerige vermelding van de inhoud had moeten geven, terwijl de meeste leerlingen de inhoud van onze briefwisseling iets te moeilijk vonden.

Het oordeel over het werk van Wolkers (uiteraard alleen gegeven door leerlingen die iets van hem gelezen hebben) was vrijwel gelijklopend aan het oordeel van mijn leerlingen in de voorgaande jaren. Ook dit jaar meenden ze, dat ik het werk van deze auteur

te hoog aansloeg. De leerlingen hadden het niet voor hun plezier gelezen, een enkele leerling zei, dat hij neigingen had om over te geven bij het lezen van sommige verhalen. Het vorig jaar trof mij de uitspraak van een meisje, die zei: meneer, het leven is toch veel mooier dan Wolkers het schildert? Ook dit jaar kwam een dergelijke opmerking, nu van een jongen. "Ik ben misschien wel een beetje romantisch", zei deze kerel, "maar ik zoek naar iets mooiers". Ook irriteerde het enigen, dat in de verhalen van Wolkers die zij gelezen hadden, zo weinig normale mensen voorkomen. Eén van de leerlingen hoopte, dat Wolkers eens andere problemen zou aansnijden, waardoor hij dan bewijzen kon een goed schrijver te zijn. Allen vonden Marnix Gijsen en Hubert Lampo veel belangrijker dan Wolkers.

Aan het eind van de les heb ik gevraagd waarom ze het werk van Wolkers gelezen hadden. Het antwoord was: och meneer, we willen met onze vrienden en vriendinnen over al deze dingen praten. Tot slot hebben we ook nog even gesproken over "het gevaar" van deze romans. Mijn leerlingen vanden het gevaar niet groot, omdat ze vrij afwijzend tegenover het werk van Wolkers stonden.

Ook dit jaar viel het mij weer op, dat jongelui van 17 tot 21 jaar anders lezen en anders beoordelen dan ik. Ik zie wel eens leesgevaaren waar ze helemaal niet zijn, en ik heb soms geen vermoeden van gevaren die er wél zijn. Een reden te meer om het gesprek, het open gesprek met de jongeren steeds weer te openen.

De hartelijke groeten van

A. L. Vreeken.

## Werken van het vlees vrucht van de geest

Een vorige keer was ik geëindigd met Galaten 5 : 13-16. Ik schrijf deze verzen hier nog maar neer: „Want gij zijt geroepen, broeders, om vrij te zijn; (gebruikt) echter die vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees, maar dient elkander door de liefde. Want de gehele wet is in één woord vervuld, in dit: gij zult uw naaste lief-

hebben als uzelf. Indien gij echter elkander bijt en vereet, ziet dan toe, dat gij niet door elkander verslonden wordt”.

Zijn we soms bezig elkander te bijten en te vreten? Lopen we geen gevaar elkaar te verslinden? Jaren geleden heb ik een „tegenstander” horen zeggen: „Met de vrijgemaakten hoe-

## TE BERDE

Er is alle aanleiding om nog even na te praten over de relletjes van vorige week in de hoofdstad Amsterdam.

In de eerste plaats komt het me voor, dat het debat in de Tweede Kamer voor velen in den lande een enigszins teleurstellend resultaat heeft gehad. De werkelijke aanleiding tot de ongeregelheden — het inhouden van een twee procent van het vacatiegeld bij niet-leden van de drie erkende vakbonden — bleef geheel buiten discussie. Daardoor kreeg het debat een wat beperkt karakter en nam het geen grote vlucht aan.

Op de achtergrond van de conflicten in Amsterdam doemt het zware probleem op van de verhouding tussen georganiseerden en niet-georganiseerden werknemers. Althans niet-georganiseerd in één van de vakbonden aangesloten bij de drie grote erkende vakcentrales.

Laat ons toegeven: de drie grote vakcentrales kunnen in het landelijke overleg met de werkgevers, met de overheid of in de organen van de P.B.O. terecht aanspraak maken op de erkenning van hun representativiteit van de arbeidende klasse. De lage organisatiegraad van de Nederlandse werknemers (ongeveer 40%) doet daar niets van af. Als men de drie grote vakcentrales niet representatief acht, accoord! Maar dan is geen enkele vakorganisatie in Nederland dat; dan gooit men tegelijkertijd de mogelijkheden van het sociaal-economisch overleg overboord.

Toegeven dus dat de vakcentrales terecht aanspraak kunnen maken op de erkenning van hun representativiteit, moet onmiddellijk daaraan toegevoegd worden de opmerking, dat deze erkenning alleen verdiend is, indien de betreffende vakorganisaties méér zijn dan belanggroeperingen, meer zijn dan ordinare „pressure groups”. Het historisch recht en de legitimiteit van de vakorganisatie ligt ten diepste in de omstandigheid, dat zij een bouwsteen vormt voor de opbouw van een betere maatschappelijke orde. Dat betekent onmiddellijk dat de vakorganisatie open moet staan naar buiten, moet kunnen pretenderen het belang van het gehele volk voor te staan, eigen overtuigingskracht moet bezitten. Brengt ze deze dingen niet meer op, en ontaardt de vakorganisatie in een pure organisatie ter behartiging van het materieel belang van uitsluitend eigen leden, dan verliest ze het morele recht op erkenning en waardering. Niet in het minst door de arbeidende klasse zelf. Dat heeft men in Amsterdam nu wel gemerkt.

In de tweede plaats is het goed om in verband met de ongeregelheden in Amsterdam er acht op te slaan, hoe in deze zich een verkeerde voorstelling en een even verkeerde voorlichting ontrent, wat men dan noemt het gezag, heeft gewroken. In het T.V. programma van Mies Bouman werd een politieagent voor de camera's gepresenteerd aan wie de vraag werd voorgelegd: bent U er terwille van de handhaving van het gezag óf terwille van het belang en de veiligheid van het publiek. Zonder moeite herkennen de meesten van ons in deze vraag een verkeerde probleemstelling.

Maar inmiddels is dit toch het thema geweest, waarop radio, televisie, vele kranten en tijdschriften hebben voortgeborduurd. Minder misleidend, maar niet geheel ongevaarlijk is de wel zeer algemeen verspreide opvatting, dat gezag en vrijheid polaire, aan elkaar tegengestelde zaken zijn. In deze opvatting moet het gezag in bedwang worden gehouden door de vrijheid, en de vrijheid weer door het gezag. De verhouding tussen gezag en vrijheid zou dan een kwestie zijn van het juiste evenwicht.

Nu is het niet verwonderlijk, dat in het raam van een dergelijke opvatting de conflicten steeds aanwezig zijn. Want er zullen altijd mensen zijn die uit het edele motief van de vrijheid het gezag te lijf zullen gaan, en anderen die juist de banier van het gezag hoog willen heffen.

Waar we behoefte aan hebben is een juiste visie op de verhouding gezag — vrijheid, waarin tot uitdrukking komt dat in het gezag een stuk vrijheid geïncorporeerd is, en in de vrijheid een stuk gezag.

(Ongecorrigeerd)

v. O.

we niet te strijden, die eten elkaar wel op". Lijkt het er niet op, dat die man gelijk had?

Hoe ontkomen we daaraan? Door te wandelen door de Geest en niet te voldoen aan het begeren van het vlees. Dat is tenminste de weg, die Paulus, de apostel van Christus ons wijst. Het is een uitnemende weg.

Er is een absolute tegenstelling tussen vlees en Geest. Tussen ons vlees en de Heilige Geest. Tussen wat uit ons is en wat uit God is. Geest en vlees verdragen elkander niet. Nu niet en tot in der eeuwigheid niet. Zoals Paulus zegt: „Want het begeren van het vlees gaat in tegen de Geest en dat van de Geest tegen het vlees — want deze staan tegenover elkander — zodat gij niet doet wat gij maar wenst”.

We kunnen niet van twee wallen eten. We kunnen niet en naar het vlees leven en door de Geest ons laten leiden. Het is niet en-en; maar óf-óf. Dat wil zeggen: We kunnen niet op hetzelfde ogenblik de begeerte van ons vlees doen en naar de Geest wandelen of leven. Wel is het mogelijk en werkelijk, dat we nu eens het vlees laten heersen, dan weer de Geest. Dát blijft zo ons leven lang. We komen nooit helemaal van ons vlees af in deze wereld. We brengen het nooit zover, dat we altijd en overal en radicaal ons laten leiden door de Geest. Maar Gode zij dank is het wel mogelijk, dat onze levensrichting, de gang van ons leven niet door ons vlees, maar door de Heilige Geest wordt beheerst.

Er wordt in onze dagen weer veel over de antithese gesproken. D.w.z. over de tegenstelling tussen vrouwenzaad en slangenzaad. Tussen kerk en wereld. Tussen gelovigen en ongelovigen. Een tegenstelling die heel ons leven moet beheersen.

Die tegenstelling is er inderdaad. Als die maar niet zo ver gedreven wordt, dat we die wereld aan haar lot overlaten en ons in onze broeikas terugtrekken. We moeten niet vergeten, dat God de wereld heeft liefgehad en liefheeft. D.w.z. dat het Hem gaat om het behoud der wereld. We moeten niet vergeten, dat de gelovigen er ook zijn om en voor die wereld. Om in haar duisternis als lichten te schijnen. Om voor die wereld leesbare brieven van Christus te zijn. Wel niet van-de-wereld, maar wel in-de-wereld. Om zo mogelijk haar te trekken uit de duisternis tot het wonderlijke licht van Gods genade.

Maar we moeten een andere antithese of tegenstelling niet vergeten, die veel dicht bij huis is. Namelijk in de kerk zelf en in alle gelovigen. In mij en in u is een tweehed. Een tegenstelling tussen vlees en Geest. We kunnen zo druk zijn met de antithese op elk terrein van het leven, tussen kerk en wereld, geloof en ongelooft. Dat we vergeten de tweespalt, die er in ons allen is. Wie meent, dat hij geen gevaar loopt om door eigen vlees overwonnen te worden is een gemakkelijke prooi van de duivel. Wie meent te staan mag wel toezien, dat hij niet valt.

Ons vlees is de vijand in eigen vesting. Een vijfde colonne in eigen huis. Want ons vlees, dat is onze natuur. Onze oude mens. Dat zijn wij geheel en al, voorzover we buiten de genade van Christus leven. Sommigen denken bij vlees aan het lichaam, alsof daarin het kwaad zou schuilen. Nog beperkter zoekt men het vlees wel in de sexualiteit, alsof daar het bederf alleen zou zitten. Maar we zijn van nature vlees, van top tot teen. Ons hart is boos en schuldig. Onze geest is in verzet tegen de Geest van God. Onze „ziel” is in opstand tegen God. In theorie weten we het wel te zeggen: „We zijn onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad”. Maar vergeten we het in de praktijk van ons leven niet al te gemakkelijk? Laat ieder voor zich die vraag maar eens overwegen. Ik voor mij en gij voor uzelf.

Als we ons echter door de Geest laten leiden, dan zijn we niet onder de wet. Dan zijn we geen slachtoffers van het vlees. Want we staan onder de genade van Jezus Christus. En we staan onder de genadige leiding van de Geest.

We belijden met de kerk aller eeuwen: Ik geloof in de Heilige Geest. Dat wil zeggen: Ik verwacht alles van de Heilige Geest. Ik vertrouw mij toe aan de leiding van de Geest. Dat wil zeggen: Ik steun op de liefde van God de Vader, en op de genade van Jezus Christus en op de gemeenschap van de Heilige Geest. Want deze Drie zijn Eén. De liefde Gods en de genade van Christus worden ons bijgebracht door de Geest. In de Geest is God met ons en in ons. De

Heilige Geest is Gods tegenwoordigheid in ons leven onzichtbaar en onaantastbaar en onbegrijpelijk, maar werkelijk voor het geloof.

Als ik het wel heb heeft de kerk veel minder nagedacht over het werk van de Geest, dan van de Vader en Zoon. We zouden de leer van de Heilige Geest een vergeten hoofdstuk kunnen noemen. Vandaar dat de sekten juist de Geest en zijn werk op de voorgrond stellen. We moeten maar niet te zeer op de sekten schimpen en spreken van ketters en zo. Want zij herinneren de kerk er vaak aan wat zij vergeten heeft.

Wij vinden het wel wat gevaarlijk om te spreken van de leiding van de Heilige Geest. Maar Paulus doet het toch ook? En wat meer zegt: De Here Jezus toch evenzeer? Hij wil ons leiden door zijn Geest en zo over ons heersen. Zodat we niet onderliggen in de strijd tegen vlees en wereld. Maar sterke weerstand bieden en eens volstrekt de overhand behouden.

Geloven we dat nog? Niet maar in theorie, maar in de praktijk van ons leven?

Dan zullen we op onze hoede zijn voor de werken van het vlees. Voor de werken van ons vlees. Voor wie ogen heeft om te zien zijn ze duidelijk genoeg. Ze zijn openbaar zegt Paulus. Ze treden aan het licht. Ze zijn met handen te grijpen om zo te zeggen. Veel gemakkelijker te constateren dan de vrucht van de Geest. De kranten staan er vol van. Want het leven is er vol van.

Zo was het in Paulus' dagen en zo is het nog. Er is geen nieuws onder de zon. „De werken van het vlees zijn: hoererij, onreinheid, losbandigheid, afgoderij, toverij, veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijenschappen, nijd, dronkenschap, brasserijen en dergelijke”.

„Zo is het precies”, hoor ik iemand zeggen. „Daar is de wereld vol van”!

Ik zal het niet tegenspreken. Want het is waar. Maar laten we nu eens niet naar de wereld kijken. Maar letten op ons zelf.

Zijn er in de kerk geen werken van het vlees? Of is de kerk er soms vol van?

Niet maar in oude tijden, maar vandaag aan de dag? We kijken zo graag van ons af. Maar daarvan heeft alleen de duivel plezier.

Laten we ons maar niets wijsmaken. De kerk, onze kerk is vol van werken van het vlees. Ik hoop, dat het met de zonden van hoererij en onreinheid en losbandigheid, afgoderij en toverij beter staat dan in de wereld. Maar we moeten toch oppassen, dat we het niet mooier voorstellen dan het is. Hoe komt het dat de „Kinderbescherming” handen vol werk heeft? We horen van zwaar godsdienstige dorpen, waar allerlei ongerechtigheden op zedelijk gebied aan het licht komen. Zou het vlees op dit gebied niet z'n duizenden verslaan? Wie zal ze tellen de levens van jonge en oude mensen, die verwoest zijn door zonden van onmatigheid, hoererij en onreinheid?

En wat de zonde van afgoderij betreft kan die in de kerk niet voorkomen? We kunnen zelfs van de kerk een afgod maken! Of van onze partij. Alle werken van het vlees kunnen in de kerk voorkomen en komen er voor.

En nu denk ik in het bijzonder aan: veten, twist, afgunst, toorn, zelfzucht, tweedracht, partijenschappen en nijd.

Ik houd er niet van om zonden in eigen kring breed uit te meten. Wie hangt de vuile was graag buiten? Wie z'n neus schendt schendt z'n aanzicht.

Maar Paulus noemt deze dingen toch ook in een brief aan de gemeente van Jezus Christus. Toch wel met het doel, dat de gelovigen zich voor deze werken van het vlees zouden wachten? Hij vocht toch niet tegen windmolens, maar waarschuwde voor werkelijke gevaren. Zouden wij het dan niet mogen en niet moeten doen? Sommige werken van het vlees zijn in onze kerken met handen te grijpen om zo te zeggen. Laten we er mee ophouden als we schuldig staan. En ons laten waarschuwen: „Wie dergelijke dingen bedrijven zullen het Koninkrijk Gods niet beërven”. Het spreekt niet vanzelf, dat wij „de hemel ingaan en koninkrijken erven”. Wie twist zaait, scheuring maakt, broeders tegen elkander opjaagt of zich laat opjagen, zal niet bestaan in Gods gericht. Wie of wat hij ook mag zijn. Wel een woord om voor te beven. Voor mij en voor u.

Hoe zullen we van die werken van het vlees

#### Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

#### Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

#### Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

#### Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 3404-12452

#### Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm  
Familieberichten 15 ct. per mm

afraaken? Door met de zweep van de wet er op te slaan? Door te dreigen met hel en verdoemenis? Door op te wekken tot „ons best doen”? Zal de wet uitkomst geven?

Neen, maar de HERE zal uitkomst geven! De Geest kan en wil en zal redden allen, die het van Hem verwachten. We kunnen het kwade van het vlees alleen overwinnen door open te staan voor het goede van de Heilig Geest.

„Maar de vrucht van de Geest is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing”.

Wij bemerken dat alles niet. Zelfs niets van dat alles. Het is vrucht van de Geest. Deze „deugden” groeien op de akker van de Geest. Nergens anders. Maar hoe komen we aan die vrucht van de Geest? Hoe groeit dat in ons leven? Kunnen wij daar wel iets aan doen? Wij zijn toch vleeselijk, verkocht onder de zonde? Wij kunnen toch niet uit onze huid kruipen?

Baron von Münchhausen trok zich naar zijn zeggen aan zijn eigen haren uit het moeras. In een sprookje kan dat, maar in werkelijkheid niet. Maar hoe komen we dan af van de werken van het vlees en aan de vrucht van de Geest?

Door het geloof in de Heilige Geest. Door ons alleen aan Hem totaal toe te vertrouwen. Dát is immers geloven: Afzien van alle eigen deugd of kracht of verdienste en ópzien tot God, die in de Geest zich aan ons geeft.

We hebben onze lege handen maar op te houden. Dan wil God ze vullen.

We hoeven niet bang te zijn, dat de Heilige Geest niet gewillig is om die vrucht des Geestes ook in ons leven te doen groeien.

Dan doen we de Heilige Geest onrecht. Want God is liefde. En de Heilige Geest is liefde. God wil dat zondaren behouden worden. Jezus Christus is in de wereld gekomen om verlorenen te redden. De Heilige Geest is uitgestort om onheiligen te heiligen, om van het vlees ons te verlossen. Om in ons te wonen en te werken en bij ons te blijven tot in de eeuwigheid.

Als er weinig van deze vrucht des Geestes in ons leven groeit, dan ligt de schuld niet bij Hem, maar bij ons. Omdat wij veel te druk zijn met werken van het vlees. Doordat wij de Geest weerstaan door ons ongeloof en kleingeloof.

Omdat wij de Geest bedroeven door onze twijfelmoedigheid. Misschien omdat wij bezig zijn de Geest uit te blussen. Want al deze dingen zijn mogelijk.

Dat leert ons de Schrift. Ik noem de teksten die ons daarvoor waarschuwen niet. Wie er belangstelling voor heeft moet ze maar even opzoeken met behulp van een concordantie. Die voor een gulden of wat te koop is.

Wat een heerlijkheid als deze vrucht in de kerk groeit en rijpt. Ik noem het rijtje nog maar eens: „liefde, blijdschap, vrede lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing”. Het schijnt, dat deze woorden in sommige woordenboeken niet geschreven staan. Ze staan wel in het woordenboek van de Geest. Als dit alles groeit in ons leven hebben we een „hemel op aarde”. Nu is ze vaak een hel. Tot verdriet van de Heilige Geest.

H. J. Jager.

# De ambten in Christus' kerk

VI

## Het ambt aller gelovigen

We hebben reeds over deze term gesproken in voorgaand artikel en gezien, dat hij niet kerkelijk geijkt is. Daarom is hij echter nog niet verwerpelijk. Prof. Popma verstaat er onder dat sinds de Pinksterdag al Gods volk profeten zijn en hij spreekt in dit verband van de mondigheid der gemeente (IV, 393). In elk geval: De Nieuw Testamentische gemeente **moet er van uitgaan** dat al Gods volk profeten zijn.

Dat betekent voor prof. Popma blijkbaar dat in de samenkomsten van de gemeente niet „één mijnheer het woord voert en wat hij zegt heeft hij uit diverse boeken gehaald, mogelijk heeft hij het allemaal niet geheel begrepen, maar je kunt ook niet alles vergen, nietwaar? Neen, maar dat ieder daar kan gaan profeteren, jongens en meisjes, jongelingen en jonge dochters, oude mannen en vrouwen”. Want: we „zijn domweg vergeten, wat het betekent: zich als gemeente om het Woord scharen” (IV, 389).

Paulus vraagt in 1 Cor. 12 : 29, nadat hij in vers 28 heeft gezegd: En God heeft sommigen aangesteld in de gemeente, ten eerste apostelen, ten tweede profeten, ten derde leraars enz.; zijn zij soms allen apostelen? Allen profeten, Allen leraars?

Ik wil met hierop te wijzen, alleen maar duidelijk maken dat prof. Popma hard aan het knoeien is, wanneer hij het woord „profeten” ongenueanceerd gebruikt.

## Het ambt aller gelovigen in de verdrukking?

Heel prof. Popma's betogen gaat er vanuit dat door het „kerkelijk leerambt”, zoals wij dat kennen, het ambt aller gelovigen in de knel komt en de mondigheid der gemeente verloren gaat.

Maar de vraag is te stellen, of dat in de gemeenten, die ons in het Nieuwe Testament beschreven worden, dan ook het geval is geweest. Daar waren het niet allen profeten, zegt Paulus in de zojuist aangehaalde tekst. Sommigen waren profeten, die anderen onderwezen, of leraars, die anderen onderricht gaven. Kwam daardoor dan niet het ambt aller gelovigen in de verdrukking? Het maakt toch geen verschil of er drie profeten waren of vier leraars, of, zoals nu vaak in een gemeente, slechts één leraar?

Dit is niet bedoeld als een polemisch handigheidje, maar wil aanwijzen, dat Popma zich in schijn-moeiten verstrikt.

## Num. 11 : 27

In deze tekst lezen we de verzuchting van Mozes: Och, ware het gehele volk des HEEREN profeten, zulks in verband met het bericht van een jonge man, dat Eldad en Medad midden in het kamp profeteerden, net als de acht en zestig mannen, die met hen opgeroepen waren om met Mozes de leiding van het volk op zich te nemen. Daartoe zouden zij een deel van de Geest, die op Mozes rustte, ontvangen, „opdat zij met u de last van het volk dragen”. Hun profeteren is een bewijs, dat zij een deel van deze Geest ontvangen hebben. Maar wat is dit profeteren geweest? Dat is niet volkomen duidelijk, zegt Dr. A. Noordzij in de Korte Verklaring van Het boek Numeri, pag. 125. Blijkens het in het Hebreuws gebuikte woord valt te denken aan geestesvervoering, gepaard gaande met het uitstoten van allerlei geestvolle woorden; een demonstratie van het beheerst worden door een machtige Geest, die vroeger niet op hen rustte. Hier is niet een profetische werkzaamheid als we b.v. bij mannen als Amos en Hosea, Jesaja en Jeremia vinden, aldus de mening van Noordzij. Mozes' verzuchting: och, ware het gehele volk des HEEREN profeten, houdt de wens in, dat alle kinderen Israëls zonder ook maar één uitzondering beheerst worden door dezelfde Geest, die hem sinds zijn roeping vervult (Ex. 3 : 12, 4 : 12, 15); allen des Heeren profeten, met hem vervuld van eenzelfde begeeren: des Heren wil volbrengen, des Heren dienaar zijn in en buiten het heiligdom, aldus nog steeds Noordzij.

Het specifieke profeteren, zoals dat het geval was bij Jesaja enz. en zoals daarover in het Nieuwe Testament gesproken wordt, wordt hier m.i. niet bedoeld. Mozes begeert dat een andere geest over het volk vaardig wordt, niet die boze geest van murmureren, 11 : 10, 13, maar de Heilige Geest, zodat zij de Here aanhangen en

dienen en dat dit door hun profeteren als bij Eldad en Medad openbaar worde: Och, ware het gehele volk des HEREN profeten, doordat de HERE zijn Geest op hen gawe. Noordzij vertaalt niet: doordat, maar: dat. Dan is de zin nog duidelijker!

Ook deze tekst moet zuiver gehanteerd worden en niet voor eigen kar gespannen.

## De mondigheid der gemeente

Wij kunnen en mogen zeer zeker met prof. Popma spreken over de mondigheid der gemeente. Maar we moeten niet met de klank van woorden opereren.

Wat houdt deze mondigheid in?

We moeten hier wel met een enkele aanduiding volstaan.

Het is door de zalving met de Heilige Geest allereerst het heldere en klare geloofsinzicht, waardoor de gelovigen, niet van mensen, van leraars afhankelijk zijn, maar alle leringen kunnen beoördelen op hun waarheidsgehalte vanuit de Heilige Schrift, 1 Joh. 2 : 20 en 27, Hand. 17 : 11.

Zo hebben de gelovigen het recht en de plicht tot Reformatie, wanneer de kerk geheel verdorven is en voor geen verbetering vatbaar blijkt te zijn. Waar dan het bijzondere ambt verstek laat gaan, treedt het algemeen ambt zelfstandig in werking.

Zij zijn niet onderworpen aan de bijzondere ambtsdragers persoonlijk, maar aan het Woord, dat dezen in de Naam des Heren hebben te bedienen.

Verder kan hier gedacht worden aan het recht en de roeping tot controle van en medewerking aan alle kerkelijke handelingen als tuchttoefening, beroeping en verkiezing van ambtsdragers enz., die met hen geheel onderworpen zijn aan het Woord van God. Toen in Genève deze approbatie eigenlijk niet meer was dan een blote kennisgeving aan de gemeente heeft Calvijn daartegen bij de overheid geprotesteerd que par cela le peuple et tout le corps ds l'Eglise ont esté fraudez de leur liberté.

Men kan het functioneren van de bijzondere ambten slechts zien als een bedreiging van de mondigheid der gemeente, indien men de gedachte van de geloofsgemeenschap der kerk, die een lichaam is met Christus als het Hoofd, inruilt voor de individualistische opvatting der gemeente als een soort republiek van afzonderlijke gelovigen — een contradictie in terminis — waarin de volkssouvereiniteit het leidende beginsel is.

De dienst van het bijzonder ambt wil het opwassen der gemeente naar Christus toe dienen en tot steeds betere uitoefening der mondigheid der gemeente brengen: dan zijn we niet meer onmondig, heen en weer geslingerd onder invloed van allerlei wind van leer, door het valse spel der mensen, in hun sluwheid, die tot dwaling verleidt, maar dan groeien wij, ons aan de waarheid houdende, in liefde in elk opzicht naar Hem toe, die het Hoofd is, Christus (Ef. 4 : 14 en 15).

Vanzelfsprekend kan de drager van het bijzonder ambt zijn taak verkeerd verstaan en zoeken te heersen inplaats van met het Woord te dienen. En de geschiedenis kent daarvan vele voorbeelden, waarbij de kerk goeddeels verdorven werd. Maar dit mag voor ons geen maatstaf voor ons denken en spreken en handelen zijn. De geschiedenis is niet normatief. Men zou evengoed kunnen wijzen naar kringen, die afkerig van het bijzonder ambt zgn. het ambt aller gelovigen op het schild hebben verheven en vervallen zijn in eindeloze verwarring, twist en leervrijheid: het eind was modernisme.

De mondigheid der gemeente sluit niet in dat allen bekwaam zijn om te „leren”. Dan was 2 Tim. 2 : 2 niet geschreven. Volgens Rengstorff in het Woordenboek van Kittel betekent hier het „leren” de onderwijzing in de kring der christenen zelf. Dan was ook Jac. 3 : 1 niet geschreven: Laat niet zovelen uwer leraars zijn, mijn broeders.

Elk christen is geroepen rekenschap af te leggen van de hoop, die in hem is, 1 Petr. 3 : 15 en hij kan dat, want hij heeft de zalving van de Heilige, maar dat is iets anders dan een leerambt in de gemeentelijke samenkomsten uitoefenen.

Elk christen heeft zijn profetisch ambt en er is ruimte te over om dat uit te oefenen, tot in het schrijven van boeken toe, maar dat is iets anders dan in de gemeentelijke samenkomsten

het recht van het vrije woord bezitten met opzij zetten van de oudsten, die arbeiden in „prediking en onderricht”. Het ambt is „de grondleggende ordening van het mensenleven: de grondslag van de verbanden e.d., verhoudingen”. „In de kerkelijke wereld was het de overheersing van de hiërarchie of het triumpferen van de geestdrijverij, het gevaar van het clericalisme of van het montanisme, dat schade deed aan het ambtelijk besef en aan de ambtelijke verhouding” (Dr. K. Sietsma, De ambtsgedachte).

## Historisme?

Het is een typisch blijk van historisme, als men krampachtig volhoudt dat de gaven, die in 1 Cor. 12 genoemd worden, voor een groot deel tot die tijd beperkt waren, schrijft prof. Popma in dl. IV, 367.

Naar ik meen, wordt het niet algeméén zó gesteld! De woorden: tot die tijd, moeten aangevuld met en beperkt worden door: en die situatie, nl. dat de kerk nog gevestigd en bevestigd moest worden.

Daarom is de mogelijkheid niet uit te sluiten, dat verschillende van deze gaven op de zendingsvelden nog gevonden worden.

Maar er valt moeilijk van te spreken in een wel ingerichte kerk (Calvijn).

Het is geen historisme, dit te stellen, omdat zoals we aanwezen, het Nieuwe Testament zelf in deze richting wijst bij het voortgaan van de geschiedenis.

Daarom is hier ook geen rechtmatige oppositie te voeren vanuit de mondigheid der gemeente. Want daarmee hangen deze gaven niet essentieel samen. Deze mondigheid is er geheel, ook al „ontbreken” deze gaven grotendeels. Popma zegt zelf ergens, dat er een normaal christelijk leven bestaan kan zónder glossolalie, V, 177. Dat moet dan ook gelden voor het ontbreken van andere „bijzondere” Geestesgaven.

Beslissend zijn hier het gevestigd zijn der kerk en de afgeslotenheid van de canon: bij het laatste denk ik aan profetieën en openbaringen. Alle historisme dient geweerd, maar eveneens het niet in rekening brengen van de voortgang der geschiedenis.

## De handtering van het bijzonder ambt

Prof. Popma stelt op bladz. 28 van zijn brochure „Schisma en Oecumene” de vraag „langs welke weg dat ambt — het bijzonder kerkelijk ambt — zodanig gehanteerd kan worden, dat het ambt aller gelovigen niet in het gedrang komt.”

Aan deze vraag ligt de gedachte ten grondslag dat in de samenkomsten der gemeente alle gelovigen eenzelfde recht en opdracht hebben het leren, onderwijzen, profeteren en wat hier meer te noemen zou zijn.

Op dit standpunt is op deze vraag geen bevredigend antwoord te geven. Daarom is het vragen door prof. Popma niet zo onschuldig als hij het in genoemde brochure voorstelt!

Maar wanneer dit onjuiste uitgangspunt wordt losgelaten, is het antwoord niet zo moeilijk te geven.

Men leze Rom. 10 : 8 slot, 14 en 15; 1 Cor. 2 : 10, 12, 2 Cor. 3 : 1, 5 : 20, Gal. 1 : 1, 1 Tim. 4 : 2, 2 : 2 en bedenke dat het geloof is uit het **gehoor** en dat het ambt aller gelovigen alleen door het **geloof** kan bediend worden en in die kennis, die steeds groeiende is door de ambtelijke dienst der kerk, Ef 4 : 13.

De vraag kan gesteld of dan niet de dragers van het bijzonder ambt wel heel bijzondere personen moeten zijn, met name dan de predikers, die bij prof. Popma in het centrum der kritische aandacht staan. Ik wil van de noodzaak van harde, stugge, eerbiedige studie niets afdoen, maar wil toch vooral wijzen op een woord van Calvijn, die in dit verband spreekt van Hem, die „dit ambt heeft opgedragen en **de genade verleend heeft om het ambt te verrichten**” (Instituatie IV, III, 2) en zo „zijn gaven aan de kerk uitdeelt en verdeelt”.

Het is verleidelijk hier brede citaten van Calvijn te geven.

Met één citaat moge deze reeks worden besloten:

„Alwie dus deze orde, waarover wij handelen, en deze soort van regering poogt te vernietigen of verkleint, alsof ze minder noodzakelijk was, legt het toe op de verstrooiing of liever gezegd de val en de ondergang der kerk. Immers het licht en de warmte der zon, of spijs en drank zijn niet zo noodzakelijk tot het koesteren en onderhouden van het tegenwoordige leven, als het ambt van apostel en herder tot het bewaren van de kerk op aarde” (IV, III, 2).

G. Janssen.

# Het Gereformeerde leven

VI

## Met hart en mond

Steeds weer wordt er gezegd en geschreven dat de belijdenis het zwaar te ontgelden heeft in onze kerken.

Er hebben zich afscheidingen en zelfs een „doleantie” voltrokken; volgens de laatste berichten zijn de verhoudingen in het Zuiden van ons land zeer verontrustend.

Hier is een „klimaats-verandering” binnen onze kerken te constateren.

In de eerste jaren na de Vrijmaking was het onderling vertrouwen veel groter.

Zo hield wijlen Prof. P. Deddens op de Centrale Diaconale Conferentie te Groningen op 16 juli 1947 zijn bekende referaat over de positie van de diakenen t.a.v. de kerkeraad.

In dit referaat werden bezwaren ingebracht tegen een uitdrukking in Art. 30 van de Ned. Gel. Bel. Hiervan werd o.a. gezegd: „Want Art. 30 met de bewuste uitdrukking is copie van een Frans model en dit model riekt naar Rome” en even verder: „In deze omschrijving van de omvang van den kerkeraad heeft echter het Fransche kerkrecht de Schriftuurlijke lijn verlaten: we zagen immers dat nergens in Gods Woord aan diakenen deel wordt gegeven aan de regering van de Kerk”.

Op het Amersfoortse congres in 1948 refereerde en debatteerde men rustig en lustig over de vraag of het besluit van de Generale Synode van Utrecht 1905 om een zinsnede uit art. 36 van de Ned. Gel. Bel. te schrappen, juist was.

Dit alles was mogelijk, zonder dat de kerken gealarmeerd werden vanwege aanvallen op het belijden of opgeroepen werden tot afscheidingen e.d.

Men zou wat deze klimaatsverandering betreft een vergelijking kunnen maken met een school, die een nieuwe, strenge bovenmeester heeft gekregen, die zijn leerlingen maar nauwelijks kent en overall uitingen van een vijfde colonne provo's meent te bespeuren.

In een dergelijke situatie past grote voorzichtigheid naar alle zijden.

Onze belijdenis is zoals we zagen een getuigenis van ons geloof in onze Heer Jezus Christus, naar de Schriften.

In het geloof weten we ons verbonden aan Christus en aan elkaar.

De Bijbel zegt prachtige dingen over deze verbondenheid.

Wat is vaster en zekerder dan de band aan ons Hoofd Christus!

Onze belijdenis is niet maar alleen de beknopte samenvatting van de geloofsinhoud die we in het apostolicum vinden.

In de bekende uitgave van Dr. A. Kuyper vraagt de tekst van onze formulieren ongeveer 116 pagina's.

Daarom is het een bijzonder verblijdende zaak, wanneer in onze kerken en door duizenden buiten onze kerken, deze toch tamelijk lijvige belijdenis wordt aanvaard.

Wanneer men met de Remonstranten alle binding aan Schrift of belijdenis verwerpt gaat men zich geen moeite op de hals halen; wie een binding in geest en hoofdzaak aanvaardt, komt evenmin in de nesten.

In een gemeenschap van gereformeerde kerken, waar men het belijden naar het Woord met mond en hart wil handhaven, kan het wel voorkomen dat iemand in moeite komt met een onderdeel van het belijden van de kerk.

Hier is grote zorgvuldigheid en wijsheid geboden.

Met improvisaties op het gebied van ons belijden is niemand gediend.

Daarom moeten we niet te gauw onze geloofs-overtuiging stellen tegenover het belijden van de kerk.

Ook moeten we bereid zijn op ondergeschikte punten het veld te ruimen voor de gemeenschap d.i. voor de kerk.

Aan de andere zijde kan de christelijke kerk, als gemeenschap van gelovigen in Christus, juist in die gemeenschap toch wel wat opvangen en verdragen.

In de strijd om de handhaving van de belijdenis hebben de kerken leergeld betaald.

Het is daarom zaak goed te onderscheiden.

Het maakt een groot verschil uit of een conflict met de belijdenis opkomt uit het aanvaarden van het Woord, of niet.

Wie reageert met de bekende stelling: „Elke

ketter heeft zijn letter” zal moeten leren dat hier heel wat meer nuances zijn.

Wanneer iemand op grond van het Woord van God een onderdeel van het belijden niet kan aanvaarden, is daarmee de gemeenschap van het geloof niet zonder meer verbroken.

Dat hangt af van de zaak die in geding is.

Daarbij zal men elkaar, uitgaande van de gemeenschap die in Christus is, moeten benaderen en uit de Schrift overtuigen en terecht brengen.

Wanneer er gezegd wordt dat de éénheid van de kerk bestaat in de éénheid in leer en belijden is dit juist, mits daarbij in rekening gebracht wordt dat wij belijden met hart en mond.

In de strijd voor de waarheid die in Christus Jezus is, moeten wij ook **staan in die waarheid**, met alle geduld en zachtmoedigheid die het evangelie van ons vraagt.

Ontbreekt dit laatste dan kan de remedie wel eens erger zijn dan de kwaal.

Het zou ons te ver voeren om in het kader van deze artikelen uitvoerig te spreken over de procedures die zich onder ons voltrekken.

In de dagen voor de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven ontvingen we waarschuwingen om ons niet te laten leiden door de vraag of iemand een vrome broeder is; de normen van Schrift en Belijdenis moesten gehandhaafd worden.

Nu weet ieder dat een vrome broeder wel eens heel leuke dingen kan doen en vreemde leringen verkondigen.

Evenwel, het wordt een vreemde bedoening in de christelijke kerk, wanneer de vraag of iemand in Jezus Christus gelooft bijkomstig wordt.

Helaas gaan velen van subjectivisme spreken, wanneer hiervoor aandacht wordt gevraagd.

We hebben immers de Schrift en de Belijdenis en de normen moeten toch gehandhaafd worden!

Inderdaad, zij moeten gehandhaafd worden, maar op een geestelijke en schriftuurlijke wijze, niet als reglementen van een naamloze vennootschap, maar als een belijdenis van ons geloof in en onze verbondenheid aan Christus.

Het is eenvoudig niet waar dat er vloedgolven van ketterijen onder ons zijn en velen van geen binding aan Schrift en belijdenis willen weten.

Onze moeiten liggen veel meer op het vlak van de toepassing van de aanvaarde normen.

Wie het pleit voert voor de zwakken en geduld vraagt voor zondaren weet dat hij het risico loopt met de zwakken en de zondaren over één kam te worden geschoren.

Dit is niet zo heel erg, want we worden allen alleen uit genade behouden.

Dit neemt niet weg dat het verdrietig is, wanneer men in de kerk, op één hoop gegooid wordt met Remonstranten en loochenaars van Christus, als men tracht op schriftuurlijke wijze de leer der zaligheid te handhaven.

En onze ervaring is helaas, dat niet de in geding zijnde „dwalingen” maar de zoeven gesignaleerde wijze van handelen de kerkelijke vergaderingen tot een slagveld maken.

H. J. v. d. Kwast.

## BOEKBESPREKING

*Wet en Evangelie*. Drie referaten gehouden door ds. H. Amelink, T. Jongasma, arts, en ds. J. Keuning. Uitgave van de Persvereniging "Opbouw", Opbouw-reeks, no. 3.

Het hier aangekondigde geschriftje bevat de referaten welke in de beide laatst gehouden vergaderingen van de persvereniging "Opbouw" werden geleverd. De twee eerste hebben tot thema „Wet en Evangelie”. Ds. Keuning sprak over „Het Evangelie van God voor de kerk in nood”.

Het gemeenschappelijke van deze drie referaten is dat ze zich indringend en concreet bezig houden met de moeiten en de nood van onze kerken. En dat ze dat doen met de bedoeling die vanuit het Evangelie te bezien en te beoordelen. Ds. Amelink houdt zich vooral bezig met de in de kerk meest dodelijke bedreiging van het Evangelie, namelijk het farizeïsme. Hij wijst er op dat in het Nieuwe Testament de strijd welke de kerk heeft te voeren vóór alles tegen het farizeïsme was gericht. Want in de farizeër had en heeft ze te doen met de meest gevaarlijke en minst bekeerde vijand binnen haar muren. Het gaat in het farizeïsme immers om een godsdienstigheid, waarbij het de mens in die God dient en bij Hem verdient. Dat wil zeggen: om een radicale loochening van de recht-

vaardiging van de goddeloze uit pure genade. Zo'n godsdienstigheid houdt ons verder van God verwijderd dan welke andere zonde ook. De farizeze godsdienstigheid is een travesti van hardnekkige, geraffineerd wereldzin en dubbel overgehaalde zelfzucht.

Dit farizeïsme is de diepste zonde van iedere niet bekeerde „orthodoxe” kerkmens. En de wortel schuilt in het hart van ons allemaal! Amelink heeft dit farizeïsme op indringende wijze getekend. En hij wijst, kijkend naar alle kanten en niemand sparend, de symptomen ervan in eigen kring duidelijk aan. Jongasma, de co-referent van Amelink, levert onder het gezichtspunt van de realiteiten van Wet en Evangelie een boeiende schets van de ontwikkeling van het normgevoel. En hij doet dat ook allerminst in het luchtledige! In zijn referaat blijft hij in voortdurend contact met wat hij in de gereformeerde wereld opmerkt. Ds. Keuning geeft ten slotte op de bewogen wijze die onze lezers van hem kennen een door en door Schriftuurlijke belichting van de diepste nood van onze kerken. Hij legt aan onze gewetens namelijk de vraag voor of we alleen maar *weten* dat met de barmhartigheid, de trouw, de goedheid, de waarheid, de liefde de kerk staat of valt — dan wel of we deze dingen ook *doen*.

Ik ben blij dat de drie referaten in deze bundeling verkrijgbaar worden gesteld. Het bestuur van onze persvereniging gaf ze uit als no. 3 van de "Opbouw-reeks". De prijs is belachelijk laag: 60 cent voor een brochure van 64 bladzijden, franco per post! Het is te hopen dat velen haar zullen lezen en overdenken. Het zou prachtig zijn als ze op studiekringen, op verenigingen van mannen, vrouwen, jongens en meisjes werd besproken. Met het oog daarop en ook in verband met eventuele verspreiding werd de prijs van 10 ex. gesteld op f 5,— en die van 20 ex. op f 8,—. Men bestelle de brochure uitsluitend per giro no. 448367 penningmeester „Opbouw”, Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht.

C. V.

Piet Prins: **Snuf de Hond**. (Stichting Uitgeverij „De Vuurbaak”, Groningen, 1966, 6e druk, f 6.90, ledenprijs f 5.90).

Dit onder ons reeds min of meer klassiek geworden jongensboek behoeft geen aanbeveling. Het is keurig uitgegeven bovendien.

Piet Prins: **Jack en Sheltie** (idem; 1966, f 8.90, ledenprijs f 6.90).

E nieuwe boek van Piet Prins, dat jongens van ± 10-14 jaar eveneens graag zullen lezen. Het vertelt van een trektocht van de Nederlander Jaap (Jack) Westerbaan door de wildernissen van Australië, met zijn paard Olivier en zijn hond Sheltie.

B.

## PERSSCHOUW

### Vervroeg samen te roepen of ad hoc?

Over dit bekende thema schreef ds. Jac. van Nieuwkoop in de Mededelingen van de Gereformeerde kerk te Scheveningen, nr 37, 16 april '66 Hij schreef toen: dat wordt natuurlijk een gewone synode, want iets anders kent de kerkorde niet. Hij kwam in hetzelfde orgaan op het onderwerp terug in nr 40, 28 mei. Aldus:

### NOGMAALS DE GENERALE SYNODE

Toen ik in het vorige nummer een paar opmerkingen maakte over de bijeenroeping van een generale synode in verband met de benoeming van een opvolger van prof. Jager, was mij niet bekend, dat curatoren zich in een uitvoerig schrijven tot de te houden Particuliere Synoden zouden richten. In dat schrijven — waarvan de kerkeraden een afschrift hebben ontvangen — spreken curatoren uit, dat zij, eenstemmig met de hoogleraren, tot de conclusie zijn gekomen, dat er op zo kort mogelijke termijn een generale synode dient te worden bijeengeroepen, speciaal voor deze zaak: voorziening in de a.s. hoogleraarsvacature (een „synode ad hoc”).

Curatoren menen, dat de bijeenroeping van een synode voor één zaak niet in strijd genoemd kan worden met art. 50 van de K.O., dat bepaalt: de nationale synode zal ordinaarlijk alle drie jaren eens gehouden worden, ten ware dat er enige dringende nood ware om de tijd korter te nemen. Zij verwijzen dan naar de Korte Verklaring van de K.O. van de hand van Ds. Joh. Jansen, die aantekent: „In dringende gevallen kan dus de gewone synode eerder samenkomen, of een buitengewone of een tussentijdse synode gehouden worden.” Curatoren zeggen dan: „Dit laatste is ook in het verleden wel gebeurd.

Intussen heeft de P.S. van Friesland besloten zich te wenden tot de roepende kerk van Amersfoort-West, met een verzoek „overeenkomstig art. 50 van de Kerkenordening ten spoedigste een generale synode bijeen te roepen uitsluitend

voor het genoemde doel". Deze P.S. herinnert eraan, dat b.v. in 1912 en in 1926 zgn. „buitengewone generale synoden" samengeroepen en gehouden zijn.

Prof. Kamphuis heeft in „De Reformatie" het bijeenroepen van de synode ad hoc verdedigd door te onderscheiden tussen hetgeen **kerkordelijk** en **kerkrechtelijk** zou zijn: „Het is — aldus prof. Kamphuis — te snel en te gemakkelijk geconcludeerd om te zeggen dat al datgene wat **kerkordelijk** niet met even zoveel woorden vastgesteld is, **kerkrechtelijk** niet verantwoord zijn".

Om maar even met het laatste te beginnen: die onderscheiding van „kerkordelijk" en „kerkrechtelijk" lijkt me, zoals ze hier wordt gesteld, niet ongevaarlijk. Natuurlijk gun ik prof. Kamphuis van harte de vrijheid van alle mogelijke terminologie in zijn wijze van spreken, maar dat blijft dan toch de terminologie van één man. Zijk onderscheiding zelf is bij mijn weten noch kerkordelijk noch kerkrechtelijk vastgelegd. Bovendien gaat het niet over „al datgene wat kerkordelijk niet met even zoveel woorden vastgesteld is", maar over de simpele vraag wat in art. 50 staat.

Daar staat, dat **de synode** alle drie jaren eens gehouden wordt, tenzij er dringende nood is de tijd korter te nemen. **De synode**, dat is de gewone synode, wier agendum door de kerken wordt bepaald; het gewone agendum, zonder enige beperking. Art. 50 kent geen „buitengewone" of „tussentijdse" synode, bijeengeroepen voor één zaak.

„En in 1912 en 1926 is toch ook een bijzondere synode bijeengeroepen"? Ja zeker. Misschien nog wel vaker. Maar dat was dan ook niet naar art. 50. Nieuwkerkdelijk. Ds. Joh. Jansen smokkelt in zijn verklaring, hierboven geciteerd, zijn particuliere opvatting over art. 50 naar binnen, als hij van de gewone synode, die in dringende gevallen eerder samengeroepen kan worden, zo maar overstapt naar heel iets anders: „of een buitengewone of tussentijdse synode".

In 1948 is de synode, na het overlijden van prof. Greijdanus, vervroegd samengeroepen. Toen was er wel zoveel te doen, dat de broeders vier weken bezig zijn geweest om het agendum af te werken. In 1952 dito, na het overlijden van de professoren Schilder en Holwerda. Toen had de vervroegd saamgeroepen synode ruim vijf weken nodig om klaar te komen.

Ik zal geen „moord en brand" roepen, als er in plaats van een gewone, een „buitengewone" synode bijeenkomt. Maar ik vind in de kerken wel een grotere nood dan die van een hoogerleersvacature en ik acht het niet te verdedigen, dat afwijking van de K.O. — die wel eens noodzakelijk kan zijn — aangeprezen wordt als kerkordelijk of kerkrechtelijk. Als men van de K.O. afwijkt (wat heel iets anders is, dan iets doen, wat niet rechtstreeks door de K.O. is bepaald), moet men dat gewoon zeggen. En oppassen natuurlijk, dat afwijken van de K.O. niet net zo goed geacht wordt als onderhouden van de K.O.

We zijn het met ds. Van Nieuwkoop hartelijk eens. Bovendien — als iemand die onderscheiding zou willen maken! — de kerkrechtelijke vraag van de samenroeping der generale synode IS kerkordelijk geregeld. In artikel 50. De kerkrechtelijke vraag op welke wijze en om welke redenen een dienaar des Woords zal worden geschorst is ook kerkordelijk geregeld. In de artikelen 79 en 80. Het is misschien kerkrechtelijk mogelijk betere wegen uit te stippelen en daarover op een academisch college te handelen. Maar de kerkorde geldt. En anders niets.

G. Visee.

## KERKNIEUWS

**Beroepen** te Uithuizen (bij accl): F. F. Pels te Huizum; te Carman (Canada): kand. C. van Spronsen te Taber, Alberta.

**Aangenomen** naar Drachten voor de zendingsarbeid in Zd.-Afrika (Transkei): kand. K. Verlind te Spakenburg, die bedankte voor Assen (zendingsarbeid in Brazilië), Enschede-N. (arbeid Nw. Guinea en Bedum-Groningen enz. (eveneens Nw. Guinea); naar Hattendijk: Joh. Strating te Alkmaar en Broek op Langedijk.

### ADRESSEN

**Treebeek**, scriba: H. Bakker, Terborchstr. 21, Brunssum.

**Ds. C. Olij**, „Wellecome", B 232 c, post Berghem.

### KORT VERSLAG

van de vergadering van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool op dinsdag 31 mei 1966 in het gebouw van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15 te Kampen.

aanwezig: de primi-curatoren uit zeven rororten en de secundus-curator uit Drente ds J. ten Hove. Voorts de hoogleraren prof. dr L. Doekes, prof. J. Kamphuis en prof. H. J. Schilder. Van prof. C. Veenhof is bericht van verhindering gekomen.

#### art. 1 opening.

De president-curator, ds D. van Dijk, opent te half tien de vergadering, leest uit de Schrift Joh. 14 : 15-31 en vraagt de zegen des Heren over de vergadering.

#### art. 2 notulen.

De notulen van de vergadering van 21 april 1966 worden, gelezen door de secretaris, ds H. Veltman, geaden zijn, door de vergadering vastgesteld.

#### art. 3 ingekomen stukken:

- het studentencorps „Fides Quadrat Intellectum" doet mededeling van de samenstelling van de senaat. v.k.a.
- de heer J. A. Petter en mejuffr. H. J. Mulders geven bericht, dat ze in ondertrouw zijn gegaan; de secretaris heeft het bruidspaar reeds gelukgewenst.
- de kerkeraad van Nijkerk vestigt de aandacht van deputaten-curatoren op een perspublicatie; dit schrijven zal in een volgende vergadering worden behandeld in tegenwoordigheid van, zo mogelijk, alle hoogleraren.
- de gereformeerde organistenvereniging verzoekt, dat, nu er „allerlei veranderingen in de kerkmuzikale praktijk" komen, ook hieraan bij de opleiding aandacht wordt gegeven door het aanstellen, indien mogelijk, van een docent; dit schrijven wordt gesteld in handen van de senaat;
- ds P. Schelling zegt dank voor de bij huwelijk ontvangen gelukwensen; v.k.a.
- ds C. P. Plooy bericht als scriba van de particuliere synode van Noord-Holland van 11 mei 1966, dat deze particuliere synode het schrijven van deputaten-curatoren van 29 april 1966 niet in behandeling heeft genomen omdat de nodige voorbereiding in de kerkeraden en classes, door de korte tijd tussen het ontvangen van het schrijven en de datum van de particuliere synode, niet had kunnen geschieden; roept de kerkeraad van Amersfoort-West op korte termijn een generale synode samen, dan zullen de kerkeraden in de provincie Noord-Holland daaraan van harte haar medewerking verlenen; v.k.a.
- br. H. A. H. te D. verzoekt, naar aanleiding van het uitspreken in de pers van z.i. pertinente onwaarheden aan het adres van één der hoogleraren, dat deputaten-curatoren het opnemen voor de goede naam van deze hoogleraar; deputaten-curatoren kunnen een klacht als deze, die bovendien niet nader geadstrueerd is, niet in behandeling nemen;
- een nummer van „gereformeerde stemmen" wordt v.k.a.;
- een uitnodiging de promotie van mevr. Muniz Nogaes bij te wonen; ds J. Meester is namens deputaten-curatoren aanwezig geweest en heeft hun gelukwensen overgebracht.

#### art. 4 uitgegane stukken:

De secretaris doet mededeling van de brieven, door hem sedert de vorige vergadering verzonden.

#### art. 5 verslag naar artikel 13 van de instructie voor deputaten-curatoren.

ds H. Veltman brengt rapport uit over de arbeid van de bibliothecaris, de coadjutor en de assistent-conservator van de bibliotheek; de pedel en de huisknecht. Deze functionarissen der Hogeschool verdienen de dank van deputaten-curatoren.

#### art. 6 Voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag.

De vergadering besluit ditmaal de leiding der verschillende samenkomsten op de Theologische Hogeschooldag aan de deputaten-curatoren op te dragen.

#### art. 7 verslag van de senaat over de cursus 1965-1966.

De secretaris van de senaat, prof. H. J. Schilder, brengt het verslag van de senaat over de cursus 1965-1966 uit. Na enige bespreking wordt dit verslag in dank aanvaard.

#### art. 8 verslag van de collegebezoeken.

De voor het jaar 1965-1966 voor het bezoeken van de colleges aangewezen deputaten-curatoren brengen examina uit over de door hen bijgewoonde examina en colleges. De curatoren spraken met grote waardering over het onderwijs.

#### art. 9 verslag van de commissie voor de Theol. Hogeschooldag.

Prof. H. J. Schilder leest als secretaris van de commissie voor de Theologische Hogeschooldag het verslag over de op woensdag

29 september 1965 gehouden schooldag, Ook dit wordt in dankzegging aanvaard.

#### art. 10 vaststelling van de series lectionum 1966-1967.

de vaststelling van de series lectionum voor de cursus 1966-1967 wordt verschoven tot de vergadering in augustus 1966.

#### art. 11 benoeming rector voor het academisch-jaar 1966-1967.

Op voorstel van de senaat benoemen deputaten-curatoren prof. C. Veenhof tot rector voor het academische jaar 1966-1967.

#### art. 12 accountants-rapport over het jaar 1964.

Mede namens ds. J. Hettinga brengt ds J. ten Hove verslag uit over het door de firma Van Dien, Van Uden en Co uitgebrachte verslag over de uitvoerende controle over het boekjaar 1964. Verschillende vragen, die bij hen gerezen zijn, zullen aan deputaten-financieel worden voorgelegd.

#### art. 13 regeling college-bezoek voor de cursus 1966-1967.

Voor de tijd van de grote vakantie tot de kerstvacantie worden ds J. Meester en ds A. I. Krijtenburg aangewezen om de colleges te bezoeken, van de kerstvacantie tot de paasvacantie ds J. Hettinga en ds I. de Wolff en van de paasvacantie tot het eind der cursus ds D. van Dijk en ds J. ten Hove.

#### art. 14 regeling van de opleiding voor het pro-tentamen.

Curatoren benoemen een commissie, bestaande uit drie hoogleraren en drie deputaten-curatoren om voor de volgende vergadering plannen te ontwerpen voor de opleiding tot het pro-tentamen.

#### art. 15 rondvraag.

ds H. Veltman brengt in herinnering de regeling, die door de generale synode te Groningen 1946 is gemaakt voor het vervullen van tussentijdse vacatures in het college van deputaten-curatoren.

De particuliere synodes zullen in zulk een geval een primus- en secundus-curator aanwijzen, die dan als door de generale synode geïnstrueerden zullen worden beschouwd. Ds J. ten Hove zal de komende particuliere synode van Drente op deze regeling wijzen.

#### art. 16, volgende vergadering van deputaten-curatoren.

de volgende vergadering van deputaten-curatoren wordt vastgesteld op woensdag 31 augustus 1966.

#### art. 17 persverslag.

De assessor leest het kort verslag, dat door de vergadering wordt vastgesteld.

#### art. 18 sluiting.

Nadat ds H. Veltman in dankgebed is voorgedaan, sluit de president de vergadering.

In opdracht van deputaten-curatoren,

F. de Vries, h.t. assessor.

### THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Verslag van de senaat over de cursus 1965-1966

De cursus 1965-1966 werd officieel geopend op vrijdag 1 oktober 1965 door de pro-rector e.t. prof. dr. L. Doekes; deze handelde daartoe over het onderwerp 'Het oude Evangelie en de „nieuwe moraal'. Hij werd besloten op vrijdag 27 mei 1966 door de rector h.t. prof. J. Kamphuis, die sprak over 'Mei 1566 - mei 1966'.

Hij werd voor wat het rectoraat betreft geleid door prof. H. J. Schilder tot maandag 6 december 1965, door prof. J. Kamphuis van die datum af; de overdracht van het rectoraat geschiedde op genoemde datum, nadat de aftredende rector prof. H. J. Schilder een rede had gehouden over 'De Immanuel-prophetie Jesaja VII 14'.

Zoals bekend, zijn de genoemde data van opening en sluiting van de cursus meer speciaal betrokken op de 'lessen' die in de cursus worden gegeven; andere arbeid als m.n. de examinatie geschiedt ook ná sluiting in de maand juni en vóór opening in september; gegevens in de verslagperiode 1965-'66 kunnen dus ook stammen uit de arbeid aan de opening van de cursus voorafgaande. Dit houdt in het onderhavige geval in dat de maand september 1965 mede valt onder de verslagen periode daar het vorige senaatsverslag begin juli 1965 kon worden uitgebracht.

De notitie krijgt voor deze cursus extra accent, omdat voor het eerst de inschrijving en recensie van studenten geschiedde enige weken vóór de opening van de cursus; daarbij bleek het beoogde oordeel van rustiger gelegenheid voor het studentencorps 'Fides Quadrat Intellectum' tot afwikkeling van het 'novitiat' voor de aanvang der colleges. Besloten werd dan ook voor de cursus 1966-'67 weer naar dit werkschema te handelen, terwijl bovendien de opening der lessen zal worden gesteld op de donderdag i.p.v. de vrijdag na de Hogeschooldag, waarmee het corps op zijn verzoek gelegenheid ontvangt de installatie der nieuwe leden op die vrijdag te doen geschieden, zodat de collegeperiode reeds aanstonds van al deze besloomingen is ontlast en volledig voor de studie kan wor-

den benut; dat dit m.n. voor de propaedeutische studie van veel betekenis is, mag bekend worden verondersteld.

\* \* \*

Genoemde inschrijving geschiedde dus voor deze cursus op maandag 13 september 1965; voor het eerst ingeschreven werden de heren: Jacobus Johannes Burger, Lucius Willem de Graaff, Arie Houwelingen, Hendrik Jan Kruyswijk, Cornelis van der Leest, Marten Nap, Hendrik Egbert Nieuwenhuis, Herman Veldman, Jan Benedictus Klaas de Vries, Sijtse de Vries, Johannes de Wolf. Bij deze inschrijving bleek nog duidelijker dan voorheen de invloed van de nieuwe toelatingmogelijkheden, verbonden aan de nieuwe wetgeving en de in verband daarmee genomen besluiten; van de elf genoemden meldden zich vier met diploma gymnasium A, drie met diploma gymnasium B, 2 met diploma h.b.s. B, één met diploma kweekschool, één met diploma h.t.s. Daarbij is op te merken dat één der genoemden intussen het protentamen met goed gevolg had afgelegd en dat enkele anderen zich nog verder voorbereiden op dit tentamen. Daar twee reeds eerder (zie vorig verslag) ingeschreven studenten vóór de collegeperiode het protentamen met goed gevolg aflegden, konden deze in deze cursus de propaedeutische colleges volgen.

Daar het 'beeld' van de *inschrijving* dus nu merkbaar gaat verschillen van het van de feitelijke deelname aan de *propaedeutische* cursus te Kampen, wordt het gewenst in dit verslag ook te vermelden de namen van hen die in deze cursus de propaedeutische colleges volgden; deze studenten immers vormen in de praktijk het 'eerste (propaedeutische) jaar'. Dit bestond in 1965-66 uit de heren J. J. Burger, H. J. Kruyswijk, C. van der Leest, M. Nap, H. E. Nieuwenhuis, P. Pijp, J. C. Schaeffer, H. Veldman, J. B. K. de Vries en J. de Wolf.

Voor wat de inschrijving betreft, kon voorts worden medegedeeld dat zich voor de doctorale studie voor het eerst opgaven de heren kandidaten theologie C. Bakker, T. O. G. M. Bosma, C. Bijl, alsmede in de loop van de cursus direct na zijn candidaatsexamen de heer W. Triemstra.

Wanneer mede in rekening worden gebracht de in deze cursus afgelegde candidaatsexamens (zie onder) en het aantal niet opnieuw gerecenseerde bullen, kan samenvattend worden gerapporteerd dat thans - 31 mei 1966 - staan ingeschreven 44 studenten voor het propaedeutisch en candidaatsexamen, waarvan 5 zich nog voorbereiden op het 'protentamen' en 44 studenten voor het doctoraalexamen.

Met betrekking tot *studieresultaten* mag worden medegedeeld dat in deze cursus geen promotie of doctoraalexamen plaatsvond, maar wel zes *candidaatsexamens* en dat deze alle in één keer met goed gevolg werden afgelegd, zodat tot candidaat in de theologie werden bevorderd de heren P. Schelling, W. Triemstra, J. T. Oldenhuis, J. Stuij, J. A. Petter en K. Verlind. Met dankbaarheid mag met name deze voor het doel der 'opleiding' zo belangrijke vrucht van de arbeid worden vermeld.

Voorts werd het *propaedeutisch examen* met goed gevolg afgelegd door de heren H. J. J. Feenstra, G. E. Geerds, J. N. IJkel, W. Nabers en P. Bustra; gezien de data der respectieve (ten dele voor, ten dele na de zomervakantie) afgelegde propaedeutische examina mocht het belangrijkste resultaat worden bereikt dat een 'compleet' propaedeutisch jaar van de vorige cursus het eerste 'theologische jaar' van deze cursus mocht vormen, een ideaal waarnaar in de laatste jaren bij regeling van series en propaedeutisch programma met kracht is gestreefd.

Gerekend tevens de termijn binnen welke enkele der genoemde candidaatsexamens werden afgelegd, en andere te verwachten zijn, mag worden geconcludeerd dat metterdaad van een *bekorting* van studieduur vergeleken met vroegere jaren kan worden gewaagd. Hierin is wel mede een vrucht te zien van de inrichting van de zg. 'nieuwe series'. Daar de periode van vijf jaar waarin deze met goedvinden van deputaten-curatoren zou worden beproefd thans ten einde loopt, is deze notitie ook van belang voor het in de senaat nog niet afgesloten overleg of naar het aangenomen schema verder zal worden gewerkt, resp. of nieuwe structurele wijzigingen zijn aan te brengen.

\* \* \*

Intussen wordt vooralsnog de daadwerkelijke inrichting van een nieuwe cursus mede beheerst door een geheel nieuw factum dat actueel zal blijken met ingang daarvan, nl. het ontstaan van een *vacature voor de nieuw-testamentische vakken*. Immers deelde prof. dr. H. J. Jager in maart 1966 aan de senaat mede dat hij zich genoodzaakt zag met ingang van de nieuwe cursus emeritaat bij deputaten-curatoren aan te vragen, daar zijn gezondheidstoestand hem niet toeliet de arbeid langer voort te zetten dan tot het einde van de cursus 1965-66. De senaat heeft geoordeeld daarin voor zijn deel te moeten berusten en tot het te verlenen emeritaat zijn medewerking te moeten verlenen.

De noodzaak van dit verzoek volledig erkennend, betreurt hij het dat prof. dr. H. J. Jager zijn arbeid niet langer kan voortzetten, en spreekt hij tevens zijn erkentelijk uit dat deze zich bereid verklaarde in de overgangstijd gedurende de a.s. vacature naar vermogen zijn medewerking te blijven verlenen.

De senaat heeft zich ingevolge verzoek van deputaten-curatoren tevens beraden op advies tot voorziening in de vacature en dienaangaande een eenstemmig advies aan curatoren uitgebracht, daarbij aandringende op bevordering van een zo spoedig mogelijke samenkomst ener meeste vergadering der kerken waar de voordracht ter benoeming zal zijn in te dienen. Hij heeft daarbij gedacht aan het belang dat reeds de e.v. cursus en temeer de daaropvolgende zal kunnen hebben bij spoedige voorziening in de vacature. Hij wacht thans met aandacht de verdere ontwikkeling in de komende maanden af, nu inmiddels deputaten-curatoren hun advies in een voordracht en besluit hebben overgenomen, waarover de senaat zijn blijdschap uitsprekt.

\* \* \*

Van de zaken waarover de senaat zich heeft beraden en beraadt, noemt hij nog het volgende:

- de regeling van het protentamen resp. de voorbereiding daartoe; hierover heeft hij nog geen besluiten genomen.
- contact met eventuele aspirant-studenten; de senaat besloot in de pers te verzoeken om tijdige informatie over hen die overwegen de studie aan de Hogeschool te ondernemen.
- studie van Koreanen aan de Hogeschool. Bekend werd dat nog twee Koreaanse studenten kunnen worden verwacht, terwijl één reeds geruime tijd staat ingeschreven; de senaat heeft de grootst mogelijke nadruk gelegd op de noodzaak vóór de aanvang van de studie een voldoende beheersing van de Nederlandse taal te verwerven.

\* \* \*

Verder geeft leven en werken aan de Hogeschool aanleiding tot de volgende mededelingen.

Over gedrag en ijver der studenten zijn geen bijzondere opmerkingen te maken; deze dunken de senaat over het algemeen behoorlijk te zijn. Voor de goede gang van onderwijs en studie was van veel betekenis dat de pedel, de heer J. Bos, zijn werk regelmatig verrichtte; eveneens dat de heer J. Vijscher dit het grootste deel van de cursus kon doen, terwijl tijdens ziekte van deze de familie Bos zijn werk grotendeels overnam.

Bijzonder belangrijk bleek ook dit jaar de arbeid van de bibliothecaris, de heer A. J. Roukema, en zijn per 1 januari 1966 in vaste dienst benoemde 'assistent-conservator aan de bibliotheek', de heer B. Meijer. De senaat verheugt zich over de aandacht die de bibliotheek bij curatoren ontmoet, in het bijzonder ook bij de voor bibliotheek-zaken speciaal gemandateerde curator ds. H. Veltman alsmede over die welke lector J. P. Lettinga als door curatoren aangewezen 'coadjutor van de bibliothecaris' aan de goede behartiging der boekery wijdt. Dit nog temeer gezien de mogelijkheden die de bibliotheek bij de voortduur mag ontvangen dank zij de steun van de zusters die in haar bekende 'comité' op de laatste Hogeschooldag een bedrag van ruim f 23.000,— kwamen aanbieden, tot blijdschap ook van de senaat.

Deze Hogeschooldag zelf is in 1965 weer een belangrijke gelegenheid geweest tot ontmoeting om de Hogeschool heen, waardoor haar plaats in de kerken ook in veelszins moeilijke kerkelijke tijden opnieuw duidelijk uitkwam.

Prof. J. Kamphuis maakte in de zomer 1965 een vakantiereis naar Zuid-Afrika die als officieus contact van de Hogeschool met de kerken aldaar mede van betekenis was; lector J. P. Lettinga hield in november 1965 voordrachten aan vier Belgische universiteiten; enige nadere bijzonderheden daarover vermeldde de afgetreden rector in de 'fata' (zie Handboek 1966, bijlage I).

Tenslotte zij vermeld, dat de colleges zonder enige bijzondere onderbreking gedurende heel de cursus konden worden gegeven; dit voorrecht zij niet vergeten nu een vervroegde vacature in de komende cursus wel onregelmatigheid zal veroorzaken. De senaat beraadt zich nog nader over de beste manier van overbrugging van die periode.

Samenvattend mag ook hier worden gewaagd van de genadige presentie van Hem wiens Naam Immanuel is, die op de verjaardag der Hogeschool de redactie van haar fata beheerste; aan Hem zij de Hogeschool ook bij de afsluiting van dit verslag aanbevoelen.

Kampen, 31 mei 1966

Voor de senaat,  
w.g. H. J. SCHILDER,  
secretaris h.t.

## NAGEKOMEN KERKNIEUWS

**Ds. K. D. Gerber.** Ds. K. D. Gerber heeft zich met zijn gezin aan de kerk van Hengelo onttrokken en zich gevoegd bij de syn. geref. kerk ter plaatse. Ds. Gerber was met ziekteverlof, toen hij zich onttrok. In een uitvoerig gestencild schrijven „Verantwoording en appèl” heeft hij tegenover kerkeraad en gemeente rekenschap afgelegd van de stap, die hij ondernam.

**Enschede-Noord.** Wijziging Handboek 1966, blz. 125. N.a.v. de fusie tussen de Amsterdamse en Rotterdamse Bank is het gironummer van de zending, uitgaande van de Geref. Kerk van Enschede-N., veranderd. Gelden kunnen thans gestort worden op postrekening no. 804207 van de AMRO-BANK N.V. te Enschede, t.n.v. J. G. Jaspers, met vermelding „Voor de zending”.

**Geestelijke verzorging varenden.** Ds. Boxman kruist in de maand juni a.b. van het m.s. Mirzam N. in de Middellandse Zee. Van Marseille ging hij naar Corinthe en vertrok vandaar naar Taragossa. Schepen in de oude wereldzee kunnen om 7 uur n.m. contact met hem opnemen in de radiotelefonie.

**Nieuw orgel in Enschede Z.W.** Vrijdag 10 juni werd in een speciale bijeenkomst het nieuwe orgel in de Immanuelkerk in gebruik genomen. De wijkpredikant Ds. L. Douw had de leiding van deze samenkomst. Een woordvoerder van de orgelbouwer, de firma Pels te Alkmaar, gaf een korte toelichting op het orgel. De voorzitter van de orgelcommissie, br. P. Willems releveerde de voorgeschiedenis van de bouw en droeg daarna het instrument over aan de kerkeraad, die vertegenwoordigd werd door Ds. D. Zemel. Vervolgens gaf de organist Jan Bonefaas uit Gorinchem een orgelbespeling.

**Ds. H. D. van Herksen.** Zondag 12 juni nam Ds. H. D. van Herksen wegens vertrek naar Heemse afscheid van de kerk te Hilversum met een preek over Zondag 25, vraag en antwoord 65 van de Heid. Catechismus. De dag daarop werd een afscheidsavond gehouden.

**Middelharnis.** Vakantiegangers Ouddorp (Z.-H.) opgelet. Sinds zondag 19 juni houdt de kerk van Middelharnis weer kerkdiensten te Ouddorp. Deze diensten vangen aan 's morgens om 8.30 uur en worden gehouden in de kantine v/d speeltuin a/d Oosterweg te Ouddorp. Alle vakantiegangers zijn van harte welkom.

**Kerkdiensten te Rockanje.** Gedurende de maanden juli en aug. hoopt de kerk van Rozenburg weer diensten te beleggen te Rockanje ten behoeve van vakantiegangers op het eiland Voorne. De diensten worden gehouden in het kerkgebouwtje aan de molenweg 48 te Rockanje. Aanvang 's morgens half tien en 's avonds half zeven.

Andere bladen worden verzocht dit bericht over te nemen!

**Adreswijziging.** Met ingang van zondag 3 juli verplaatst de Gereformeerde Kerk, vrijgemaakt (Ds. K. C. Smouter) te Breda haar samenkomsten van Gebouw „De Veste” naar het kerkgebouw, Cimbrugalaan 98, Boeimeerwijk, aan de Mark.

In verband daarmee wordt de aanvang van de morgendienst gesteld op 8.45 uur. De aanvang van de middagdienst blijft 10.30 uur.

## V.G.S.U.

Tijdens de voorlichtingsweek aan de R.U. in Utrecht, van 4-8 juli, kunnen aankomende studenten inlichtingen over de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Utrecht inwinnen bij:

mej. H. A. C. en mej. S. M. R. Hoekstra,  
Prof. Dr. Magnuslaan 3, Utrecht,  
van 10-16 uur.

De Heere verblijdde ons met de geboorte van een zoon en broertje

## JOHANNES

A. Regeling  
L. Z. Regeling-van der Veen  
Joan en Bert.

Gramsbergen, 19 juni 1966  
Stationsstraat 15.